

مامۆستا و پەروەردەکار مەسعوود ئەفەندی

موسەدەق تۆفی
(دەھۆک)

پیشەکی

د ھژمارا (۳۱۸) کۆڧارا (رامان) دا د کۆڧیئ بەردەوامی کۆڧاری یئ ل ژیر ناڧی «چەپکیک نامە» و ژ نامادە کرنا سەرنووسەری، نامە یەکا مەسعوود سەعید بۆ تاھیر ئەحمەد حەوپی زى ھاتییە بە لافکرن. د پەراوپی زى دا سەرنووسەری ئەڤ تیبینییە نفیسییە: «مەسعوود سەعید: ھەک دیارە مامۆستا و پەروەردەکاریکی دەڤەری بادینان بوو، لە پاش سۆراخیکی ژۆر زانیاریم لە بارەو دەست نەگەوت، ھیوادارم ھەرکەس زانیاری لە بارەو ھە یە بۆمی بنیڤی».

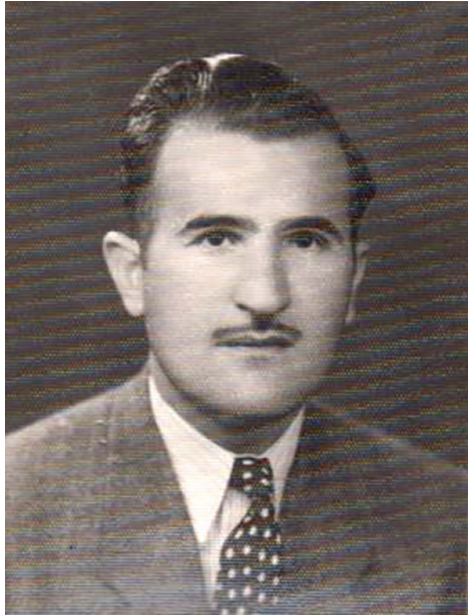
دەمی من نامە و تیبینییا سەرنووسەری خواندین، من فیاب چەند دپۆرە کین کورت ھندەک زانیاریان لە بارە ی مامۆستای بۆ کۆڧاری بنیڤم، بە لئ من دیت م. مەسعوود سەعید ژ وئ چەندی مەزنترە ب چەند دپۆرەکان وی بدەمە نیاسین، ژبەرکو ئەو نوونەراتییا مالباتەکی دکەت، کو د پتر ژ سەد سالاندا ژ دپۆکا دەڤەرا بادینان (پاریزگەھا دەھۆک یا نھا) ستوونەکا سەرەکییا ژیان و پروسەیا پەروەردە و فیڤکرن و رەوشەنبیری و ھونەری بوونە

ل فئ دەڤەری، ھەر ڤە کۆلەرەکی بڤیت مژارەکی ل دۆر م. مەسعوود سەعیدی بنڤیسیت نکاریت وی ژ دپۆکا مالباتا وی ڤەدەرکەت، ژبەرکو دپۆکا وان دپۆکەک پیکڤەگریدایە و ئەندامین مالباتی ژھەڤ ناھینە ڤەڤەتاندن و یەک تەواوکرئ یئ دیبە.

مەلا محەمەد سەعیدی بریفکی

مەسعوود سەعید ل دەڤەرا بادینان ب مەسعوود ئەفەندی دەڤتە نیاسین، د ناڤبەرا ۱۹۶۲ - ۱۹۶۷ ل گەلەک خواندنگەھین باشووری کوردستانی و ژ ساللا ۱۹۶۷ - ۱۹۷۹ ل بەغدا مامۆستایی کریە، نە تنئ ھەک مامۆستا بەلکی ھەک کەسەک پەوشەنبیر و خوەدی شیان د ناڤا جڤاکی دا پۆلەک کاریگەر ھەبوویە.

مەسعوود ئەفەندی کورپی مەلا محەمەد سەعیدە یئ ناڤدار ب مەلا محەمەد سەعیدی دەھۆکی یئ بریفکی، ل ڤیڤی پیدڤییە کورتییەک ژ ژیاننامەیا فی کەسایەتیی ناڤدار بەرچاڤکەین. مەلا محەمەد سەعیدی کورپی مەلا یاسین کورپی شیخ، د بنیاتدا مالباتا وان ژ باژپیری

مه‌سعود سه‌عید

خه‌لاتی یی باکووری کوردستانی هاتینه گوندی برفیکا یی نیزیکی دهۆکی و لی نیشته‌جی‌بووینه، له‌وما ب مه‌لا یاسینی برفیکی هاتییه نیاسین. مه‌لا یاسینی ل خواندنگه‌هین مزگه‌فتان ده‌ست ب خواندنئ کریه، ژ فی گوندی بو یی دی، ل به‌ر ده‌ستی فی سه‌یدای بو یی دی خواندییه هه‌تا باوه‌پنامه‌یا مه‌لایه‌تییه سه‌ر ده‌ستی مه‌لا عه‌بدوللایی کویسنجه‌قی وه‌رگرتی. ل دووڤ داخوازا هنده‌ک ژ خه‌لکی دهۆکی بوویه پیشنفیژ و نیمامی مزگه‌فتا (ریکانییان) یا دهۆکی و مایه ل ویڤی هه‌تا ل سالای ۱۹۰۶ ل مووسلی وه‌غه‌را داویئ کری. به‌ری مه‌لا یاسین بیته دهۆکی ل گوندی (بادی) و پشتی وی ل (زاویته) ژیايه و پاشتر هاتییه دهۆکی و کوپئ وی محمه‌د سه‌عید ب (دهۆکی) هاتییه نیاسین (۱).

مه‌لا محمه‌د سه‌عید ل سالای ۱۸۹۱ ل گوندی (بادی - باکووری دهۆکی) هاتییه سه‌ردنایی، به‌لئ ئەف ساله هاتییه راسته‌کرن و سالای ۱۸۹۷ ل وه‌ک سالای ژدایوونا وی هاتییه چه‌سپاندن (۲). سه‌رده‌ستی بابئ خوه ده‌ست ب خواندنئ کریه، هیژ د ته‌مه‌نئ چووکیئ دا بابئ وی وه‌غه‌را داویئ کریه، به‌لئ وی ژ فی گوندی بو یی دی ژ فی باژپری بو یی دی به‌رده‌وامی ب خواندنا خوه دایه، ل ئەترویشئ ده‌سپیکریه، ژ ویڤی بو بامه‌پنئ، پشتئ سئ سالان بو جزیرئ، ژ ویڤی بو گوندی که‌رسی - ده‌ق‌ه‌را سلیقانه‌بیان، بو جارا دووی زڤیه‌ق‌ه‌ بامه‌پنئ، بو ده‌مه‌کی کورت هاتییه مووسلی و ژ ویڤی بو خواندنگه‌ها (مه‌لا گچکه) ل هه‌ولپری. بو جارا سیئ زڤیه‌ق‌ه‌ بامه‌پنئ، ژ ویڤی بو گوندی چه‌لئ - ده‌ق‌ه‌را هه‌کاری و په‌رتووکا (شرح الشمسیه) سه‌ر ده‌ستی مه‌لا حه‌یده‌ری چه‌لی خواندیه، بو جارا چواری زڤیه‌ق‌ه‌ بامه‌پنئ و دگه‌ل شیخ غیاسه‌دینی

نه‌قشه‌به‌ندی په‌رتووکا (مطول التفتزانی) د زانستین ره‌وانبیژیی دا خواندیه، فی جاری ده‌مه‌ک دریزتر مایه ل بامه‌پنئ، دگه‌ل خواندنئ، خوه دایه مه‌یدانا ئەده‌بیاتی ژ و ب زمانین کوردی و عه‌ره‌بی و فارسی هه‌لبه‌ست نفیسینه. سالیئ شه‌پئ جیهانیئ یه‌کی سه‌ردا هاتینه و په‌وش ل بامه‌پنئ ئالوزییا، وی ژ به‌ری خوه‌دایه شه‌ ئەترویشئ، پشتئ دوو سالان دگه‌ل کومه‌کا فه‌قییان هاتییه گوندی سپینداری و لسه‌ر ده‌ستی مه‌لا ئەحمه‌دی ئاکره‌یی به‌رده‌وامی ب خواندنئ دایه هه‌تا که‌هشتییه وی ئاستی ل (۲۲ مه‌ها صه‌فه‌ر ۱۳۲۸مش) ۱۹۱۹ از باوه‌پنامه‌یا زانستی ل سه‌ر ده‌ستی وی زانایی ناقدار وه‌رگرتییه.

هه‌ر وی سالی هاتییه دهۆکی و بوویه سه‌یدایی مزگه‌فتا مه‌زنا دهۆکی، ژیلی پیشنفیژیی ده‌رسین دینی و زمانئ عه‌ره‌بی داینه فه‌قییان و چه‌ند که‌سه‌کان ل سه‌ر ده‌ستی وی باوه‌پناما مه‌لاتییه وه‌رگرتییه (۳).

ل سالای ۱۹۲۳ ل یه‌ک خواندنگه‌ها سه‌ره‌تایی ل

دھۆكى ھەبوو، وئى ژى تىرا پېيويست مامۇستا ب تايىبەت بۇ دەرسا دىنى نەبوون، ل دووڧ پېشنىياز پېقەبەرييا خواندنگەھى و ل دووڧ داخووازا خەلكى دھۆكى قائىمە قامى دھۆكى ل ۷ تەباخا ۱۹۲۳ئ ب نقيسارەكا فەرمى داخووازي ژ پېقەبەرييا زانىارىيا دەقەرا مووسلى (مدىريية معارف منطقة الموصل) دكەت مەلا محەمد سەعيد وەك مامۇستايى فەرمى بۇ خواندنگەھا دھۆكى بېتە دامەزندان. پشتى كو تاقىكرنا شيانان ب مەلا محەمد سەعيدى ل مووسلى ھاتىيە كرن و د ئەجام دا سەرگەفتى دبىت، ب برپارا پېقەبەرييا زانىارىيا دەقەرا مووسل ل ۱۵ ئەيلوولا ۱۹۲۳ئ وەك مامۇستايى خواندنگەھا دھۆكى ھاتىيە دامەزندان (۴).

چاوان ژيانا مەلا محەمد سەعيدى يا فەقيياتىي نەيا سەقامگير و بنەجىبوو و ب مەرەما وەرگرتنا زانستان بەردەوام د ناڧبەرا گوند و باژىپران د گەپيانى دا بوو، ژيانا وى يا مامۇستايى ژى ب ھەمان شىوہ بوويە، ژ رۇژا ھاتىيە دامەزندان ھەتا ھاتىيە خانەنشىنكرن ژ خواندنگەھا فى جھى ھاتىيە فەگۇھاستن بۇ خواندنگەھا دى، دەسپىك ل دھۆكى، پاشتر ل ئاكرى، پىدە - قەزا شىخان، بىرەكەپرا - دەقەرا زىيار، پىدە، بامەپنى دوو جارن، زاويتە، ئەترويش، شىروانا مەزن - قەزا زىيار، ھۆرە - ناحيا نىروەو پىكان، شىخكا - دەقەرا مزورى و برىفكا مامۇستايى كرىە، پشتى ۲۲ سالىن مامۇستايى ل گوندىن دوور و قەدەر ل ۱۹۴۵/۱/۱۰ ژ برىفكا ھاتىيە فەگۇھاستن بۇ ناڧ باژىپرى دھۆكى و ل يەكەمىن و دووھمىن خواندنگەھا دھۆكى بەردەوامى ب ئەركى مامۇستايىي داىە ھەتا ۷ تەباخا ۱۹۵۸ئ ھاتىيە خانەنشىنكرن و ژىي مايى ل دھۆكى بۇراندىيە ھەتا ل ۱۵ كانوونا دووئ ۱۹۷۶ئ ل بەغدا وەغەرا داويى كرى و رۇژا

۱۶ كانوونا دووئ ل گۇرپستانا شمكزەرا يا دھۆكى ھاتىيە فەشارتن (۵).

ل دووڧ بەلگەنامەيىن تايىبەت ب ژيانا مەلا محەمد سەعيدى و ل جەم مە د پاراستىنە، د قۇناغا مامۇستايى دا ژيانەك پىر نەخۇشى و ھەژارى و شەپەنىخ دگەل سروشتى و رەوشا خوہ يا تەندروستى بۇراندىيە . ب بەرچاقوەرگرتنا رەوشا پەوشەنبىرى جفاكيا دەقەرى كەسەك چالاک و بەردەوام د خزمەتا گشتى دا بوويە . ژ كەسىن بەراھىيى بوو ل سنوورئ دەقەرا بادىنان بزافا ب كوردىكرنا بەرنامەيىن خواندنا خواندنگەھان كرى و وى ب خوہ رېزمانەك كوردى بۇ فېركرنا قوتابيان ئامادەكرىە و وەك دەيتە فەگىپران بۇ دەمەكى كورت ئەو بەرنامە ل خواندنگەھان بجھىنايە (۶). ھەرەسان يەكەمىن پەرتووك ل سەر ژياننامەيا زانايىن بادىنان ب عەرەبى و ل ژىر ناڧى (فضلاء بەدىنان) ئامادەكرىە، زىدەبارى فى چەندئ ھەلبەست ب كوردى و عەرەبى و فارسى نقيسىنە و فى داويى ديوانا وى ھاتىيە چاپكرن، (۷).

خالا پتر ھەژى ئامازە پىكرنى د ژيانا وى دا، خوہدى سى كور و دو كچان بوويە ھەرسى كور و كچەكا وى ئەركى مامۇستايىي ئەجامدايە، ب كورتى دئ ئامازە ب ژياننامەيا وان كەين، پشتى وان ھندى ئەز ئاگادار بم نەقىەكا وى مامۇستايە و نەقىيەكى دى مامۇستايى زانكويى يە، ئانكو كاروانى مەلا محەمد سەعيدى ل ۱۹۲۳ئ د وارئ پەروەردە و فېركرنى دا دەسپىكرى ھەتا نھا يى بەردەوامە:

- ۱- مەسعود ئەفەندى: مژارا مەيە و دئ پتر ل سەر ئاخڧىن
- ۲- وەھبىيا محەمد سەعيد ياسىن ۱۹۲۹ - ۲۰۰۳، دەرچووييا خواندنگەھا ھونەرئىن ناڧمالى

(الفنون البيئية) يا مووسلئ يه سالا خواندنئ
۱۹۶۱ - ۱۹۶۲، د نافبه را ۱۹۶۲ - ۱۹۸۸ ل
خواندنگه هين به سرا، زاخو، دهوكئ ماموستايي
كريبه، شاره زايي د زمانين كوردى و عه ربى
و ئينگليزى دا هه بوويه، پرتووكه ك ل ژيئر
نافئ (گوتنئ پيشينان ل ده قه را به هدينان)
ئاماده كريبه (۸).

۳- عيماده دين محمده سعه يد ۱۹۳۲ - ۱۱ ك
۲۰۰۰، ده رچوويئ خواندنگه ها بلندا ماموستايان
(دارالمعلمين العاليمه) سالا خواندنئ ۱۹۵۶ -
۱۹۵۷ ل بوويه. د نافبه را ۱۹۵۷ - ۱۹۸۷ ل
خواندنگه هين نافنجى و دوانافنجى و ئاماده بيئ
توزخورماتوو و دهوكئ ماموستايي كريبه.

۴- سعه دين محمده سعه يد باتيى ۱۹۳۴ -
۱۹۹۸، ده رچوويئ خواندنگه ها ماموستايان يا
مووسلئ سالا خواندنئ ۱۹۵۸ - ۱۹۵۹ تيه، سالا
۱۹۵۹ هاتيه دامه زانندن، ل چه ندين خواندنگه هين
سنوورئ پاريزگه ها دهوكئ ماموستايي
كريبه، زيده بارى ئه ركئ په روه رده كارئ وهك
هونه رمنده كئ شيوه كارئ خوه دى شيان جهئ
خوه گرتيه و ل نافا خه لكه كى هاتيه نياسين.
پشكدارى د چه ند پيشانگه هين شيوه كارى دا
كريبه و چه ند پيشانگه هين تاييه ت ب به ره ميئن
خوه فه كرينه، ئه ندامئ سهنديكا هونه رمندين
ئيراقئ و كوردستانئ و تيبا شوپشقان يا
هونه رى بوو (۹).

۵- مه سعوود سعه يد ياسين نافدار ب مه سعوود
ئه فهندي

مه سعوود محمده سعه يد يئ ل ده قه رئ ب
مه سعوود ئه فهندي ده يته نياسين، سالا ۱۹۲۰ ل
ل دهوكئ هاتيه سه رديايئ، نافبه را ۱۹۲۹ -
۱۹۳۶ ل خواندنگه ها سه ره تاييا دهوكئ خواندييه،
سالا ۱۹۴۱ ل قوناغا دوانافنجى داويئنايه،

سالا ۱۹۴۲ ل خوله كا په روه رده يى ته واو كريبه،
۱۹۴۲/۱۱/۲۸ ل وهك ماموستايئ ده مكى؛ ده ميئ
ساله كئ ل گوندئ (غرتب) ناحيا (ملحه) يا
كه ركوكئ هاتيه دامه زانندن، ۹ حزيрана ۱۹۴۳
وهك ماموستايه كئ هه رده م ل گوندئ (گوكته په)
ناحيا (سه نكاو) هاتيه دامه زانندن، ۱۸
ئه يلوولا ۱۹۴۹ ل ژ سه نكاو هاتيه فه گوهاستن
بو خواندنگه ها دهوكئ، ئه يلوولا ۱۹۵۷ ل ب
هندهك گونه هين سياسى هاتيه گوناها باركرن
و د ئه نجامدا ژ سه نته رئ دهوكئ هاتيه
فه گوهاستن بو گوندئ (نه پاخيئ) ده قه را زيبار
قه زا ئاكرئ (۱۰). ئه فه نه يه كه مين جار بوو
مه سعوود ئه فهندي ب مه انه بيئن جودا جودا ده يته
گوناها باركرن، ل سالا ۱۹۴۶ ل ب مه انا هندي كو
دايكا وي (صاريا دوسكى) دگه ل بارزانيان
چويه مه ابادئ ل پوژا ۲۲ كانوونا دووي ۱۹۴۶ ل
د پوپه سمئن پاگه هاندا كزمارا كوردستانئ دا
ئاماده بوويه و ده ميئ زفبه فه دهوكئ پشكنينا
مالا وان هاتيه كرن و چه ند به لكه نامه بيئن
په يوه ندى ب بزافا نه ته وه ييا كوردى فه هه
د مالا واندا هاتينه ديتن. وهك ژ وي ب خوه
هاتيه فه گيپران يه كه مين جار ل سالا ۱۹۴۶ ل
ب گونه ها دابه شكرنا ويئه بيئن بارزانيئ نه مر و
په يره و و پرؤگرامئ پارتى ئه و هاتيه گرتن
وى ئه و ويئه و په يره وه ژ حسينه سه ن
ئاكره يى (۱۹۱۹ - ۱۹۹۶) وه رگرتبوون (۱۱).

پشتى فه مانا نيزيكى دو سالان ل وي گوندئ
دوور و فه ده ر ل چريا ئيكي ۱۹۵۸ ل هاتيه
زفرانندن بو خواندنگه ها دهوكئ، د نافبه را
۱۹۵۹ - ۱۹۶۰ ل ده رسين قوناغا نافنجى ل
دوانافنجييا دهوكئ دگوتن. ده سپيكا شوپشا
ئه يلوولا ۱۹۶۱ ل وهك گه لكه ماموستايين
ده قه رئ دكه فيتته به ره هوا ده ريخستن (الفصل)

ئى ژ كارى و سرگۆنكرنى ل ۲۱ چريا ئىكى ۱۹۶۱ئى دگەل سى مامۇستايىن دى ب برپارا فەرماندارى لەشكەرىي گشتى (الحاكم العسكري العام) ژ كارى دەينە دەريخستن (۱۲) و بى كار و بى ژىدەرىي خودانكرنا مالا خوه دمينته فه .

ل ۳ نيسانا ۱۹۶۷ئى هاتىيه زفراندن بۆ سەركارى بەلى ل گوندى (خۆرزان)ئى دەقەرا شىخان هاتىيه دانان، پشتى چەند پۆزەكان ل ۵/۱۸ هاتىيه فهگۆهاستن بۆ خواندنگەها (التربية الاساسية) ل دەقەرا (جسر ديالى) ل بەغدا و مايه ل قى خواندنگەهى هەتا سالا ۱۹۷۹ئى هاتىيه خانەنشينكرن و زفرپه فه دەقەرىي هەتا ل پۆزا ۲ گولانا ۲۰۱۳ وەغەرا داويى كرى (۱۳).

هەئىيه ل قىرىي بىژين (صاريا دۆسكى ۱۹۰۴ - ۱۹۸۸) داىكا م. مەسعود ئەفەندى، ژ كەسايەتايىن چالاكفان و هشارين سەردەمىي خوه بوو، پۆلەك چالاك د ژيانا جفاكى و پەوشەنبىرى دا هەبوو. دكارين بىژين يەكەم ژنا خەلكى دەقەرىي بوويە د وى سەردەمى دا چالاكايىن - سياسى - جفاكى - پەوشەنبىرى كرين، تاكە كەس بوو ژ باژىرىي دەقەرىي چوويە مەهابادى ل رۆژهلاننى كوردستانى و پشكدارى د رپورەسمين دامەزراندنا كۆمارا كوردستانى دا كرى، دەمى زفرپه فه پشكنينا مالا وئى هاتىيه كرن و پرۆگرامى حزبا ديموكراتا كوردى (ئيران) و پەيمنامەيا كوردى (ميثاق الكردي) و لبهكا پۆژنامەيا (كوردستان) يا مەهابادى د مالا وئى دا هاتينەگرتن. ژىدەرىي دىرۆكا هەقچەرخ ئامازە ب چەندين چالاكايىن دى يين وئى دكەن، د هەمان دەم دا هەلبەستفان بوو و وى سەردەمى هەلبەستين خوه ب تىپين لاتينى يين كوردى نقيسینه (۱۴).

د هەمان دەم دا ئەگەر سەرنجەكى بەدەينه پەرتووكخانا مەلا محەمەد سەعیدى بريفكى يى دەقەرىي و كوپى وى مەسعود ئەفەندى كو نەها پشكەك ژى ل پەرتووكخانەيا بەدرخانينان يا دەقەرىي هاتىيه پاراستن، دى گەهينە وئى باوەرپىي مالباتەك پەوشەنبىر و هشار بوونە . مەسعود ئەفەندى د قى مالباتى دا مەزنبوويە، گومان تيدا نينه دى كەقیتە ژىر باندۆرا قى مالباتى و دى بيتە كەسەك چالاكفان، دلسۆز و خزمەتگۆزار بۆ خەلكى خوه و ب كار و بەرهەمىن خوه دى هيتەنياسين. د ئەجامدا دى كەقیتە بەر شير و تيرين خەلكەكى و بەردەوام دى دژايەتيا وى هيتەكرن. ژ ئەجامى قى چەندى بوويە ب فيتا هندەكان ل ۱۹۵۷/۹/۱۸ ژ سەنتەرىي دەقەرىي دەقەرىي فهگۆهاستن بۆ دوورتين گوندى دەقەرىي زىيار. پشتى دوو سالان دزفرپه فه ناف باژىرىي دەقەرىي، بەلى گەلەك پيقەناچيت وەك پيشتر مە ئامازە پىكرى ل ۲۱ چريا ئىكى ۱۹۶۱ئى ل دووف برپارەكا فەرماندارى لەشكەرىي گشتى (الحاكم العسكري العام) ئەو و سى مامۇستايىن دى ژ خزمەتا مامۇستايىن دەقەرىي دەريخستن، دەمى سالا ۱۹۶۷ئى دەقەرىي زفراندن بۆ سەر كارى مامۇستايەتايىن پشتى چەند رۆژەكين كيم دەقەرىي گۆهاستن بۆ بەغدا.

ئەو ژينگەها تيدا مەزنبووي و پەوشەنبىريا ژ مالباتا خوه وەرگرتى هاندەر بوويە مەسعود ئەفەندى زىدەبارى كارى خوهيى مامۇستايىن، ل دەرقەى ديوارين خواندنگەهى ژى مامۇستايەكى بەرهەمدار بيت و خەمخورەكى زمان و خواندنا كوردى بيت ل دەقەرا بادينان، ئەو نامەيا ل ۱۹۶۰/۵/۲۱ئى ب كوردى بۆ م. تاهير ئەحمەد حەويىزى هنارتى بەلگەيه ل سەرهەستا وى يا نەتەوهيى و خەمخوريا وى بۆ زمانى كوردى.

هەر ئەفە ئی بوو کو م. مەسعوود ئەفەندی یەک ژ ئەوان مامۆستایان بوو یێن پشکدارێ د هەردوو کۆنگرەییێن مامۆستایێن کورد سالیێن ۱۹۵۹ و ۱۹۶۰ ئی ل شەقلووە کری (۱۵). هەر ژ ئەجامی چالاکییێن وی و گرنگیدانای وی ب خواندنا کوردی ل وی سەردەمی ل ۲۷ نیسانا ۱۹۶۰ ئی ب فەرمانەکا وەزارەتا زانیاری (مەعارف) وەک ئەندامی لیژنای دانانای پەرتووکا خواندنا کوردی بۆ پۆلا دووی سەرەتایی دەیتە دەسنیشانکرن (۱۶).

مەسعوود ئەفەندی و بەرھەمیێن وی

پشتی سەرھلدانای ۱۹۹۱ ئی ژ سالا ۱۹۹۴ ئی (۱۷) م. مەسعوود ئەفەندی ب خورتی کەتیە د مەیدانای نغیسنی د کۆفار و رۆژنامەییێن دەھۆکی یێن وی قوناغی، بەرھەمیێن وی د کۆفارێن مەتین، فەژین، دەھۆک و رۆژنامەییێن پەیمان و اردا دەھاتنە بەلافکرن و د هەمان دەمدا دەست ب چاپکرنای چەند پەرتووکان کر، ژ پەرتووکیێن د وی قوناغیدا چاپکرن:

۱- دەسپێکای چاپکرنای پەرتووکیێن خوہ ب چاپکرنای (فضلاء بەدینان) یا بابی خوہ مەلا محەمەد سەعیدی برفیکی دەسپێکر، سەری چەندیێن سالان بوو دەستنغیسنی پەرتووکی ل جەم وی د پاراستیبوون و ل دەلیفەکی دگەریا بکاریت چاپکەت، سالا ۱۹۹۷ ئی دگەل پێشەکییەکی ئەو پەرتووکی ل چاپخانەیا خەبات یا دەھۆکی چاپکر.

۲- السومریون تری من یکونون ان لم یكونوا اکرادا؟، (دەھۆک - ۱۹۹۹)، ئەف پەرتووکی فەکۆلینەک دیرۆکییە ل دۆر دیرۆکا سۆمەرییان و پەییوەندییا وان دگەل کوردان، دەمی پەرتووکی هاتییە چاپکرن رۆژنامەییەکا بەغدا هێرشەک

توند کرە سەر مامۆستای.

۳- اللغة الكردية وقواعدها، (دەھۆک - ۲۰۰۶). پەرتووکی ب زمانێ ئەرەبییە، تاییەتە ب زمان و ریزمانا کوردی، د ۴۵۰ بەرپەران دا ب بەرفرەھی زمان و ریزمانا کوردی شروڤەکرینە، نموونە و دەقیێن کوردی ب تیپێن لاتینی بەرچاڤکرینە.

۴- بیرو بیرھاتن، (دەھۆک - ۲۰۱۴): کۆمەکا بیرھاتن و نغیسینیێن مامۆستایینە، دەستنغیسینی وان ب کوردی ل جەم کچا وی شەھرناز مەسعوود سەعید د پاراستیبوون، ئەو ب ئەرکی بەرھەفکرن و چاپکرنای وان پابوویە.

ل داویێ ئەز دەبنم مامۆستا مەسعوود سەعید یاسین (مەسعوود ئەفەندی) و مالباتا وان هەژنی گرنگپێدانەکا مەزنتەر و پترن، هەکەر چ نەکریت ب هزاران قوتابی ل سەر دەستین وی مالباتی باپیر و کوپ و کچ و نەفیان پەروەردە بووینە، هیڤییە ئەز کاریبم د قی کورتە نغیسینی دا پشکەک بچووک ژ ئەرکی وان ل سەر مە هەموویان ئەدا بکەم.

پەراویزەکان:

۱- الدهوكي ملا محمد سعيد ياسين البريفكاني، فضلاء بهدينان، اعداد مسعود محمد سعيد البريفكاني، (دەھۆک - ۱۹۹۷)، ص ۲۵.

۲- توومارا (ترجمە حال) یا مامۆستای، بادەکا کەسایەتی ل پشکا دووسیەیان ل ریفە بەریا گشتیا پەروەردەیا پارێزگەها دەھۆکی هاتییە پاراستن.

۳- الدهوكي ملا محمد سعيد ياسين البريفكاني، ژیدەری بەری، بپ ۱۱۵ - ۱۱۶. پەسەندا مەلا ئەحمەد عەبدوخالقی ئاکرەیی ل رۆژا ۱۹۴۰/۲/۲۳ ئی دایە سەیدای.

۴- کۆمەکا نغیساریێن پەسمی د ناڤەرا خواندنگەها دەھۆکی و قائیمەقامی دەھۆکی و ریفە بەریا زانیارییا

- دهقرا مووسلئ كو د بادهكا ئاماژه پيكرى دا هاتينه پاراستن. - ۲۳۹.
- ۱۲ - مديرية معارف لواء الموصل - الذاتية، العدد س/۵۰۷/۲، التاريخ ۱۹۶۱/۱۰/۱۵ سري و مستعجل الى/ مديرية التعليم العامة - الابتدائي؛ وزارة المعارف - مديرية التعليم العامة - ذاتية الابتدائي، العدد ۶۸۸۵۳، التاريخ ۱۹۶۱/۱۰/۲۱، امر اداري، م/ فصل معلمين. بنيته به لگه نامه يئ.
- ۱۳ - وهك وفاداريهك بۆ مامؤستاي چه ند پوژنهكان پشتي وهغرا وي مه نفيسينهك د پوژنامه يا (ئه قو) هژمارا (۱۱۷۵) رۆژا ۲۰۱۳/۵/۹ دا به لافكربوول ژير نافي (پهروه دهكار و مامؤستاي مه زن مه سعود ئه فه ندى د همبئزا پئداريئدا).
- ۱۴ - الدكتور عبدالفتاح على يحيى البوتاني، هه مان ژيدير؛ رشيد محمد صالح، (صاريا الدوسكي) احدي رموز المرأة الكردية المناضلة، مجلة دهوك، العدد ۶ - ۱۹۹۹، ص ۵۷ - ۶۰؛ الدكتور عبدالفتاح على يحيى البوتاني، منطقة بادينان ۱۹۲۵ - ۱۹۷۰ - دراسة في الوقائع و التطورات السياسية، الجزء الاول، (اربييل - ۲۰۱۷)، ص ۲۷۹ - ۲۸۰.
- ۱۵ - كوڤاري هه تاو، ژماره ۱۶۲ - ۱۵ ئه ليلول ۱۹۵۹، يه كه مين كو نگره ي مامؤستايان و ويژه واناني كورد له شه قلاوه، بپ ۱ - ۵/ نه قابه ي مامؤستايان لقي سليمانى، كو نگره ي دووه مى ناوخويى مامؤستايانى كورد له شه قلاوه، (چاپخانه ي ژين، سليمانى - ۱۹۶۰)، بپ ۱۰۹.
- ۱۶ - كوڤاري هه تاو، ژماره ۱۷۷ - ۱۴ مايس ۱۹۶۰، فه رمانى وه زاره تى، بپ ۲۲ - ۲۴.
- ۱۷ - مسعود سعيد ياسين، اللغة الكردية و قواعدها، دهوك - ۲۰۰۶، ص ا.
- ۵ - مديرية معارف لواء الموصل - الذاتية، متصرفية لواء الموصل - الادارة المحلية، م/ طلب احالة المعلم على التقاعد، العدد م و س/ ۱۱۲۱/ التاريخ ۱۹۵۸/۷/۲۶؛ متصرفية لواء الموصل - الادارة المحلية المعارف، امر اداري، العدد ۴۳۰۹/ التاريخ ۱۹۵۸/۸/۷. الدهوكي ملا محمد سعيد ياسين البريفكاني، ژيديره ي به ري، بپ ۱۱۷.
- ۶ - موسه دهق توقي، ديروكا پهروه ده و فيركرنى ل پاريزگه ها دهوكى، بهرگى دووي، (سته نبول - ۲۰۲۰)، بپ ۶۴ - ۶۵.
- ۷ - ديوانا مه لا مه مه د سه عيدى دهوكى، فه و ژارتن و به ره فكرن د. فاخر هه سه ن گولى، وه شانين سه نته ري زاخو بۆ فه كولينين كوردي - زانكوييا زاخو، ۲۰۲۱.
- ۸ - ئه ف په رتووكه ب سه ره رشتنيا م. مه سعود ئه فه ندى ل سالا ۲۰۱۸ ل چاپخانه يا خانى ل دهوكى هاتييه چاپكرن.
- ۹ - بۆ زانيارين به رفره هتر له باره ي هه رچوار مامؤستايان بنيته: موسه دهق توقي، ديروكا پهروه ده و فيركرنى ل پاريزگه ها دهوكى، بهرگى سى، بپ ۱۸۹ - ۱۹۷؛ ۲۴۸ - ۲۵۰. فه مى بالايى، بنگه ي هونه ري شيوه كارى ل پاريزگه ها دهوكى، ئينسكلوبيديا پاريزگه ها دهوكى بهرگى شه شى، (سته نبول - ۲۰۱۷) بپ ۵۰.
- ۱۰ - زانيارى له باره ي شان قوناغين ژين مامؤستاي ژ بادهكا مامؤستاي و توومارا مامؤستايين خواندنگه ها دهوكى (سجل جماعة المعلمين) هاتينه وهرگرتن.
- ۱۱ - الدكتور عبدالفتاح على يحيى البوتاني، وثائق الحركة القومية الكوردية التحررية - ملاحظات تاريخية و دراسات أولية، (اربييل - ۲۰۰۱)، ص ۲۳۸.